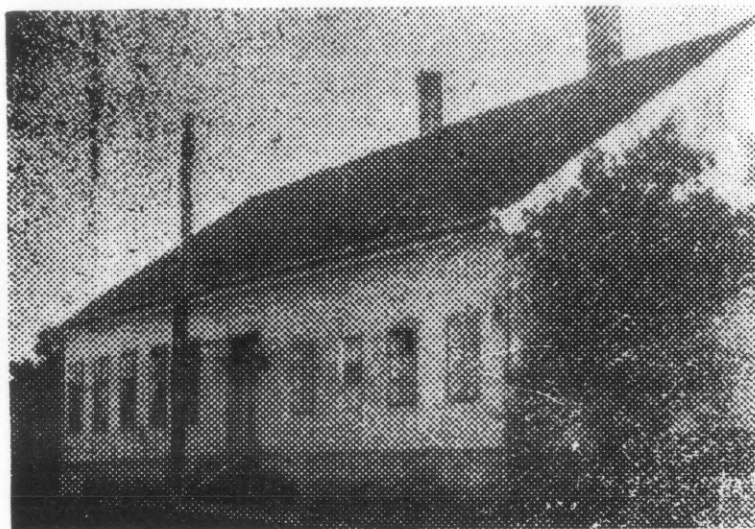

Narodni heroj Vilim Galjer (1911—1942)

Rodna kuća Vilima Galjera u Prugovcu
(dolje)

Narodni heroj Vilim Galjer

Jesensko sunce rasulo je svoje zrake po platanama ispred đurđevačke škole i kao da tiho najavljuje kraj ljeta. Usred tišine oglasi se školsko zvono i školski park najednom oživi, ispunjen krikovima djece, mladića i djevojaka. Ugođaj poznat, vezan uz početak školske godine, kada mladost sebi daje oduška u sretnim danima slobode. I upravo tu, usred parka, okićena zelenim vijencem s crvenom trakom, prkoseći vjetru i kiši, ponosne glave uzdiže se figura Vilima Galjera, stisnuta uz suborca osjećajnog pjesnika i revolucionara Grgura Karlovčana, gledajući veselu i živahnu mladost, mladost koju je on žrtvovao da bi drugima bila sretnija i ljepša. Jer on je umro da bi drugi živjeli, žrtvujući sebe čiji je život omeđen nekom igrom slučaja između dvije zime, rođenja i smrti u rasponu od samo trideset i jedne godine.

U malom mjestu smještenom ispod blagih obronaka Bilogore, zimi 11. siječnja 1911. god. u obitelji seoskog učitelja Franje Galjera rodilo se dijete. Bilo je to u vrijeme kada je Austro-Ugarska proživljavala dugogodišnju agoniju i njen raspad bio pitanje vremena. Rođenje djeteta u Prugovcu, danas mjestu đurđevačke komune, ne bi bio poseban događaj da to dijete nije stupilo kasnije na put revolucionara na kojemu će pronijeti slavu Prugovca i čitave komune. Iako je živio samo trideset i jednu godinu, Vilim Galjer se posvetio revoluciji i na njegovom životnom putu nije bilo dileme, da bi završio mladi život u zenitu revolucionarnog puta, jer se svim srcem opredijelio za ono što se rađalo u borbi protiv okupatora i domaćih izdajnika, za slobodu i život za sve u novom sistemu pravednosti, prkoseći praznim obećanjima kvislinga tobože »nezavisne« države NDH. Upravo toj marionetskoj tvorevini u koju su i Mussolini i Hitler polagali velike nade, Vilim Galjer je s drugovima zadao udarac koji je navijestio da usred mraka porobljene Evrope u 1941. god., postoje snage koje nisu solidarne s režimom bezakonja i terora.

Vilim Galjer nije bio sam jer je imao osmoro braće, što za porodicu u podravskom kraju predstavlja izuzetak. Porodica je vrlo teško živjela; prolazili su dani i godine napornog života i gladi, a Vilim Galjer je rastao prkoseći teškim vremenima i postao čak Osnovne škole u rodnom mjestu Prugovcu. Izgleda da je njegovo daljnje školovanje u gimnazijama u Bjelovaru i Koprivnici predodredilo životni put da bi se na kraju potpuno posvetio revolucionarnom radu, ali ne samo teoretskom nego stvarnim akcijama od kojih jedna takva da se može po važnosti mjeriti s najvećim podvizima NOB-e.

Zbog teških prilika Vilimu nije trebalo mnogo da zaključi kakve prilike vladaju u

društvu i kakav je položaj seljaka, sitnog činovnika i njihove djece, kada su roditelji jedva mogli namiriti školarinu i kupiti po koje odijelo u nekoliko godina. Zbog toga se njegova buntovna priroda u njemu rano probudila.

U Koprivnici je Vilim maturirao i kao da s njegovog putovanja u školu postoje već sjećanja koja su ga mogla prilično točno definirati kao ličnost. Bio je to »vlakša«, čvrsto građen, u smeđem zimskom kapurtu sa širokim ramenima nastojeći kao i ostali razbiti monotoniju vremena. I nije se poveo za drugima da bi se odao kartanju, dangubi ili drugim strastima, nego je uz pomoć svoga oca, seoskog učitelja i orguljaša, naučio lijepo svirati harmonij i glasovir i da ga nije privukao revolucionarni poziv mogao se razviti u vrsnog muzičara. Ali njegov životni put skretao je u drugom pravcu da bi bio povezan u granicama mogućnosti do kraja života s muzikom. Ona ga je plijenila i bio je od onih ljudi kojima je muzika ispunjavala sretno trenutke u životu. Bez muzike nije mogao i ona je bila njegova prva ljubav.

Koliko je bio vezan uz muziku sjeća se Vilimov prijatelj Mato Kudumija: »... I danas vidim njegovo zamišljeno lice nagnuto nad harmoniku, njegov izgubljen pogled, u kom se ogleda njegov unutrašnji svijet, ispunjen pitanjima i odgonetavanjima zvukova, akorda, neshvatljiv, suprotavljen prostoti i monotoniji stvari i ljudi što nas okružuju. Nezaboravne su njegove podoknice što ih je svirao na harmonici po Đurđevcu i okolici, u sitne jutarnje sate, obično nakon neke zabave, po gluhim ulicama; pod njegovim prstima melodije su dobivale njegovu intonaciju i boju. Kad se našao među instrumentima, među sviračima, on je prestajao biti živahni, opori Vilček, smirio se, utihnuo, uozbiljio, kao da je izgubio svako zanimanje za okolinu i vrijeme, nastojeći da izbor i izvođenje bude što plemenitije i dirljivije. Sad bi svirao napamet, sad neumorno, među nesređenim krpama nota, tražio uvertire, arije iz opera, svirao, svirao sve dok ga nisu svirači i publika natjerali da udara plesne komade...« (M. Kudumija, Crveni spomenar, str. 63.)

Zajedno s Vilčekom, kako su drugovi omiljeno zvali Vilima Galjera, u sekciji đurđevačkog »Graničara« s njim su još svirali violinisti Šojat i Valdemar iz Zagreba, lokalni virtuoz Josip Raknić i Mato Kudumija. Društvo je za instrumentima znalo ostati po čitav dana za lošeg vremena, a muzika bi se na poziv Vilima nekad nastavila i uz harmonij u Prugovcu.

Uz muziku volio je i sport. Zajedno s bratom Lojzekom igrao je u momčadi kluba

Vilim Galjer (gore u sredini) s drugovima u Đurđevcu 17. listopada 1932. godine

»Graničar« u Đurđevcu i bio primjer izvanredne borbenosti, tvrdoće, žilave snage kojom je zaustavljao i jačeg od sebe.

U imeniku osmog razreda koprivničke gimnazije iz 1932. godine nalazimo o Vilimu Galjeru slijedeće zapažanje razrednika:

»Srednje disponiran, ali slabe marljivosti. Htio bi da bude katkada i opor; teško se savladava, tjelesno razvijen. Majka udova teško uzdržava sina, prilike dosta teške«.

Izgleda da u ovom zapažanju ima dosta istine pogađajući socijalnu i psihološku stranu mladog i buntovnog Vilima. Već tada znao je on gospodi, gospodičićima i malograđanima priuštiti neugodnosti. U njegovoj prirodi osjećalo se kao da ga nešto sputava.

Nad njegovu budućnost nadvila se sjena zabrinutosti, jer trebalo je nastaviti školovanje. Nakon završene mature 1932. godine Vilim se upisuje na Ekonomsko-komercijalnu visoku školu u Zagrebu, na kojoj je slušao predavanja 4 semestra. Iz svjedodžbe o višem tečajnom ispitu može se zaključiti da je bio dobar učenik, jer je iz svih predmeta pokazao dobar uspjeh osim iz vladanja i vjeronauka vrlo dobar.

Na odsluženje vojnog roka odlazi 1933/34. god. u toku kojeg je na svoj način pokazao opredjeljenje prema slobodarskom duhu. Nije volio kasarnski život i upće je prezirao vojsku nenarodnog režima. Regrutiran u dačku četu uviđa negativnosti velikosrpske hegemonije, te se ponaša nedisciplinirano, izazivački i namješta šale i podvale. Prkosnog, nisu ga mogli »naučiti« da nauči napamet zakletvu i za kaznu bačen je među obične vojnike, a kao kazna slijedi služenje vojnog roka s punim trajanjem.

Kada se vratio kući na odsustvo dao si je oduška; nije htio obući civilno odijelo i izrugujući se vlastodršcima podesio je uniformu da je na njemu stajala što neukusnije. Bio je to na neki način švejkovski bunt u kome je Vilim uživao.

Povratak iz vojske značio je za njega nove nedaće preko kojih će doći do novih saznanja.

Materijalne prilike bile su uzrok da je Vilim morao prekinuti studij i potražiti stalni posao koji bi mu omogućio da uz zaposlenje nastavi započeti studij. Ali doživljava novo razočaranje! Posao ne nalazi. Za njega nastupaju dani lutanja bez cilja i želja, gubi dah postajući sam sebi dosadan. Za njega je vrijeme išlo sporo. Dolazio je s utakmice na utakmicu, lutao od zabave na zabavu, spavao gdje je stigao...

Ipak se upisao na Pravni fakultet zagrebačkog sveučilišta, ali nikad nije pročitao knjigu gustih redaka i latinskih citata, Insti-

tucije, kao ni Enciklopediju prava. Njegova duša skrivala je potajni strah od promašenosti života, iako mu je lice odavalo bezbrižnost. Ponekad je zaboravljao svoje nevolje u društvu prijatelja s kojima je često razgovarao o studiju, ljudima, sportu, knjigama i politici. Svom drugu, komunistički orijentiranom, često se suprostavljao još ne vjerujući da postoje svijetli putovi preobražaja društva.

U suradnji s drugovima počinje čitati naprednu literaturu i pred njim se otvaraju novi putevi saznanja. Dobio je na čitanje i »Materijalističko shvaćanje historije« i »Uvod u dijalektički materijalizam«. Od tada počinje njegova glad za knjigom; čim bi pročitao jednu, vraćao bi se po drugu žureći da što više upozna marksističku literaturu. Često bi rekao: »Pajdaš, dobro je to, daj još«. Imao je dobro zapažanje i tražio odgovore na pitanja putem diskusija. Drugovanje s đacima koprivničke gimnazije nije prekinuo i ono je ostavilo na njega tragove, postepeno se izgrađivao u beskompromisnog i odlučnog borca za prava radnog čovjeka i društvo bez nepravde i nasilja. Vilček je ostao i dalje društven čovjek, svirao, igrao nogomet, ali je našao vlastitu ravnotežu i svijet oko sebe počeo gledati kritički. Zanima se za ljude i njihov život, brine se za čovjeka, razmišlja o njemu. S puno osjećaja i toplo ljudski razgovara sa siromasima, služinčadi, radnicima o njihovu položaju, plaći kao i s onima koji su uživali dobra stečena tuđim radom. Duboko je suosjećao s potlačenima i pred njim se otvaraju novi vidici. Vraćajući se u Prugovec, potajno se sastaje s istomišljenicima i dugo priča. Vilim Galjer stupio je na put revolucije tiho i nenametljivo da stoga puta ne bi skrenuo do kraja života.

Njegovu rodnu Podravinu u to vrijeme nije mimoišao utjecaj Komunističke partije. U Bjelovaru je djelovala jaka grupa komunista, a Gimnazija u Koprivnici od 1923. god. do 1935. bila je prava škola marksističkog odgoja i obrazovanja srednjoškolske omladine zahvaljujući i narodnom heroju Ivi Marinkoviću, koji je na školi bio predavač Napredni ljudi i omladina prihvaćaju socijalističke ideje i socijalnu literaturu. Za Vilima je svaki novi uspjeh, novi razgovor ili pročitana knjiga bio podstrek za nove pothvate, ulijevajući mu novu snagu.

Uskoro Vilim Galjer odlazi u Slavonski Brod, gdje 16. studenog 1935. god. dobiva mjesto dnevničara zvančnika u pošti s vrlo niskom mjesečnom plaćom. Nepoćudnog Vilima, za vlastodršce, često premještaju. Iz Slavonskog Broda u Osijek, iz Osijeka u Kragujevac, iz Kragujevca u Ilok, odakle je 9. lipnja 1938. godine uspio dobiti premještaj u Zagreb na Poštu 2, gdje radi kao ambulan-

cerski službenik. Službu u Pošti 2 dobio je nakon položenog Višeg PTT tečaja koji je polazio u Beogradu. U Beogradu se povezuje s naprednim i organiziranim poštarima dok je radio u Pošti Beograd 2. Postavši službenik Pošte Zagreb 2 uključuje se u akciju i preko njega ambulantnim kolima odlazi u Beograd partijska štampa i u tu svrhu često postaje putujući službenik. Beogradska policija vrši snažni pritisak na napredne snage, između ostalog i na PTT. List »PTT« je zabranjen. Akcioni odbor poštara donosi odluku o daljnjem izlaženju lista. Postavilo se pitanje gdje bi izlazio list i kako? Određen je Zagreb, a zadatak povjeren Vilimu Galjeru kao odgovornom uredniku. Uspjela su izaći samo dva broja.

Zagreb postaje žarište revolucionarnog pokreta. U njemu se u to vrijeme nalazio CK KPJ, sjedište rukovodstva KPH i imao je najveću koncentraciju radničke klase i lijeve inteligencije ispoljavajući živu aktivnost. Najviša partijska tijela bila su usko povezana s akcijama zagrebačkih komunista.

Gotovo čitav kadar rukovodstva KP Hrvatske bio je odgojen u zagrebačkoj partijskoj organizaciji i u njenoj djelatnosti stjecao političko iskustvo. Partijska organizacija doživljava u kadrovskom pogledu kvalitetni napredak. Tridesetih godina dolazi do smjene generacije stupanjem na scenu mladih komunista. Uz pomoć starijih drugova, partijskih radnika, oni su se odgajali u drugim ulovima političke prakse.

Partijska organizacija u Zagrebu već se 1938. god. toliko učvrstila da joj nisu mogle omesti rad ni jače provale. Broj komunista do kraja 1940. god. iznosio je oko 350, a do travnja 1941. god. povećao se na oko 600 organiziranih u 53 partijske ćelije. Povoljna situacija u Partiji odrazila se i u redovima PTT radnika u Zagrebu.

Vilim Galjer nije mirovao nastojeći pridobiti istomišljenike. Prijatelju bi znao pokazati pojedine ljude i reći: »Pajdaš, evo, i to je jedan od mojih dobrih učenika!« U Pošti 2 sred 1938. god. organiziraju lijevo orijentirani i napredni PTT radnici vlastiti kružok s ciljem proučavanja napredne literature i djelovanjem među službenicima pošte. Organiziranje kružoka vremenski se poklapa s dolaskom Vilima Galjera u Poštu Zagreb 2. Početkom 1939. god. Mjesni komitet KP u Zagrebu preuzima rukovođenje aktiva simpatizera KP i PTT. U istoj godini aktiv provodi i direktivu Mjesnog komiteta KP u Zagrebu po kojoj su komunisti dužni preuzeti sva sindikalna rukovodstva u svoje ruke. Akcijom rukovode Vilim Galjer i Ante Kukuljan.

Na izvanrednoj skupštini Akcionog odbora poštara Hrvatske 1940. god. trebalo je iza-

Ministarstvo unutarnjih poslova

Upravništvo za javni red i sigurnost Nezavisne Države Hrvatske

Predmet: ČULJAT JOSIP i dr. - tjeralica.

OGLAS

U vezi istrage zbog postavljanja paklenih strojeva u brzoglasnoj i brzoglasnoj sredini u Zagrebu, određuje ovo Upravništvo svestrani tjeralicu za sljedećim osobama:

1. JOSIP ČULJAT, postanski činovnik, star 30 godina, rođen u Zagrebu, sin Josipa i Ljubice r. Jakopić, nezak. rkt., sadašnji stan u Zagrebu, Čuljateva 11.

2. SLAVKO MARKON, postanski tehničar, star 21 godina, rođen u Št. Drenovcu, katar Slavina, sin Petra i Marije r. Hova, rkt., nezak., sadašnji stan u Zagrebu, Hercegovina 27.

3. VILIM GALJER, postanski činovnik, star 30 godina, rođen u Prigovcu, katar Gjurčevac, sin Franje i Anke r. Herak, oženjen sa Nadom r. Kafka, rkt., sadašnji stan u Zagrebu, Čuljateva 34.

4. NADA GALJER r. KAFKA, postanska činovnica, stara 21 godina, rođen u Zagrebu, katar Mirka i Marije r. Kafka, sadašnji stan u Zagrebu, Čuljateva 34.

Poziva se svatko, koji zna, vidi ili čuje nešto nalaze ili čuje nešto podatke o njihovom sadašnjem tjeraljnom boravku, da o tome obavijesti smjestu najbližu redarstvenu ustanovu upravnu oblast ili organ.

Ona osoba, koja bude dala takve podatke, da se na temelju istih gore navedenih mogu pronaći ili biti bi se same pronašle, dobiti će nagradu u iznosu od Kuna 100.000.- stavima sto hiljada. Ona pak osoba, koja bi gore navedenima pružila ma kakvu pomoć ili bi namjerno propustila, da obavijesti o podacima sa kojihma raspisano, smatrali se sa sukobom politike zbog kojeg se isti traže, te će u skladu postojećeg zakona biti predana nadležnom Policijskom priklon sudu na postupak. Fotografije gore imenovanih imenika su na ovom oglasu uz naznaku njihovih imena.

Iz Ministarstva unutarnjih poslova

Zagreb, 15. rujna 1941.

Upravništvo za javni red i sigurnost Nezavisne Države Hrvatske
Brg 111111 11.

Potjernica za izvršiocima diverzije u zagrebačkoj pošti

brati novu upravu udruženja PTT, dati joj revolucionarno usmjerenje u danima kada se nad Jugoslavijom nadvila fašistička opasnost. U novoj upravi, pored Ante Kukuljana, Janka Janjatovića i Krega, nalazi se i ime Vilima Galjera. Aktiv pored legalnog rada organizira brzu otpremu naprednih listova, partijske i ostale štampe u druga mjesta. Često zabranjivani legalni listovi »Radnik«, »Seljačka misao« i drugi zalaganjem članova aktiva PTT legalno su stizali na određite. I strogo ilegalni organ KP »Proleter« također je dijelom raspačavan putem Pošte Zagreb 2. Zahvaljujući takvom radu svi pododbori Udruženja na teritoriju zagrebačke direkcije bili su već u rukama naprednih PTT službenika. S druge strane drugovi u PTT u Zagrebu na sve načine uništavaju fašističku, pro-fašističku i ostalu neprijateljsku štampu, uni-

štava se oprema ili otežava raspačavanje. Velike zasluge oko prebacivanja ilegalne štampe ima Vilim Galjer uz pomoć drugova Sekulića i Brebera.

Okupacija i dolazak takozvane »Nezavisne države Hrvatske« nije izmijenio političku klimu u redovima PTT radnika. PTT radnici pomagali su NOB u pozadini ne prihvaćajući fašističku ideologiju. Među masama PTT službenika Vilim Galjer se i dalje ističe neumornim radom. Jedna od najsajajnijih pobjeda izvojevana je u staroj Pošti 2, kada je lista delegata za izbor nove uprave Udruženja na čelu s drugom Galjerom dobila od svih službenika Pošte 2 sve glasove osim četiri. Na tim izborima poraženi su pristalice HSS-a, franjkovi, klerikalci i druge sluge režima da bi komunisti preuzeli kormilo u Udruženju. Udruženje zauzima lijevi kurs i povezuje se s

centralnim rukovodstvom Udruženja u Beogradu, a kasnije s Akcionim odborom državnih službenika Jugoslavije, čiji rad organizira KP u kojoj su poštari — komunisti činili srž organizacije.

Priznajući rad rukovodećeg aktiva, krajem 1940. god. u redove KP primljen je drug Janko Janjatović, a nešto kasnije i Vilim Galjer koji nekoliko mjeseci kasnije preuzima rukovodstvo Pokreta među poštarama u Zagrebu, zbog odlaska druga Janjatovića u voj-sku.

S dolaskom okupacije, sramnim bijegom vlade iz zemlje, šutnjom političkih građanskih partija ili prijelazom na stranu okupatora te ponuđenim rješnjem-kvislinškom tvorevinom pod nazivom »NDH«, KP i Vilim Galjer ne vide rješenje. Vilim kao odani član Partije i vjeran sin svoga naroda nastavlja još upornije ilegalni rad. Rukovodeći aktiv i simpatizerske grupe skoro i ne prekidaju rad, ali rade u dubokoj konspiraciji i izvršavaju zadatke koje pred njih postavlja rukovodstvo KP u Zagrebu. Rad je bio otežan, Zagreb je bio pun tjeratica, jer naprednom dijelu naroda u »NDH« nije bilo mjesta. U Zagrebu kao i u drugim gradovima zapraštale su bombe, jer su postojali kadrovi koje nije uplašila njemačka militerija s kvislinzima. Drug Galjer s drugovima iz aktiva dobiva specijalne zadatke od CK KPH. Vilim je služio kao kurir između CK KPH i CK KPJ i prenosio ilegalni materijal, te prebacivao partijske ilegalce ambulantsnim kolima. Nije se štedio za borbu pokreta i oslobođenje svoga naroda. Uskoro postaje prvi sekretar partijske jedinice na poštanskim ustanovama u Zagrebu. Pored njega članovi su još bili: Slavko Markon, Ivan Klarić, Ante Kukuljan, Ljudevit Bauer i Branko Siročić. Ova partijska jedinica dobiva pod njegovim rukovodstvom sve teže i odgovornije zadatke. Jedan od takvih je bio sakrivanje bivših španjolski boraca-ilegalaca koje je kanalima trebalo prebaciti u partizane. Trebalo je kadrove sačuvati od ustaške policije. I ovaj zadatak Vilim je dobro obavio.

Posljednji put Galjer je posjetio roditeljsku kuću u Prugovcu početkom ljeta 1941. god. Svoje najdraže posjetio je zajedno sa suprugom Nadom kojom se nedavno bio oženio (10. svibnja 1941. god.). Drugarica Nada tom se prilikom povjerila da je zabrinuta za Vilima. Malo spava, nema ga ni noću kod kuće. Znala je da radi opasne poslove. Vilim je zamišljeno rekao prijatelju: »Pajdaš«, više uopće ne sviram, nemam kada ... Toliki zadaci i poslovi«. Bilo je jasno da se potpuno posvetio revolucionarnom radu u trenutku kada je svojemu narodu i Partiji najviše bio

potreban. U godini 1941. trebalo je neprijatelju pružiti najjači otpor. U početku su to bile kurirske veze koje su svojim akcijama odgovarale partizanskom načinu ratovanja. Jedan od zadataka bio je formiranje udarnih grupa koje će otpočeti sabotaže između ostalog na PTT vezama u cilju ometanja neprijateljskih služba veze. U svom pozivu na oružanu borbu protiv okupatora i njegovih slugu, krajem srpnja 1941. god., CK KPH pozivao je na uništavanje komunikacija i ratnog materijala neprijatelja. Diverzantske akcije izvođe se u Zagrebu i oko Zagreba, oko Karlovca, Siska, Dugog Sela, Osijeka, u mnogim mjestima Hrvatskog Zagorja, oko Dubrovnika i Splita.

Diverzantske akcije na telegrafskim i telefonskim vodovima bile su poduzimane još prije poziva CK KPH. Najveći odjek imala je diverzija izvedena 14. rujna 1941. god. u Zagrebu, u zgradi Ravnateljstva pošte i brzjava u Jurišićevoj ulici br. 13. Odluku o izvršenju ove akcije donio je CK KPH koji je preko Rade Končara i Mjesnog komiteta KPH Zagreba rukovodio akcijom. Vezu između partijske jedinice Pošte Zagreb 2 i CK KPH održavao je Vojo Kovačević-Crni. U skladu s odlukom kolovoza 1941. god. Vojo Kovačević-Crni predložio je drugu Slavku Markonu i Vilimu Galjeru dizanje u zrak telefonske centrale. Oni su bez razmišljanja pristali jer su pretpostavljali kakav bi to bio udarac neprijatelju. Uz njih za sudjelovanje u diverziji predložen je Josip Čuljat koji je kao mehaničar radio u telefonskoj centrali. Pripreme su bile intezivne i konačno je zakazan dan diverzije, 14. rujna 1941. god.

Plan akcije je nesretnim slučajem došao u pitanje, jer je Vojo Kovačević uz pomoć izdajnika Majerholda pao u ruke ustaškom redarstvu. Što ako drug Vojo na mukama izda plan akcije?! Za ustaške krvnike Vojo Kovačević bio je tvrd orah jer je izdahnio na mukama, ali plan akcije nije odao. Malo im je pomogao i notes sa skicama pronađen kod njega, jer je tajnu ponio sa sobom u grob. Tako su umirali pravi komunisti, a doušnika Majerholda zadesila je zaslužena kazna jer je 7. rujna likvidiran od udarne četvorke zagrebačkih ilegalaca. Nakon pogibije Voje Kovačevića, vezu sa Slavkom Markonom preuzima lično Rade Končar. Ime Voje Kovačevića ponosno danas stoji u auli Pošte u Zagreb 1 na spomen ploči sjećanja na veliki dan zagrebačkih poštara 14. rujna 1941. god.

Prepreme za diverziju bile su izvršene, ali se postavilo pitanje gdje naći eksploziv i kako ga unijeti u poštu? Rješenje je ubrzo pronađeno na partizanski način. Jedan dio eksploziva pronašao je domobranski časnik Antun Augustinčić iz Pirotehničkog zavoda na

Grmošnici, a drugi dio pronašao je drug Marko Belinić u Savi, gdje je bio odbačen od bivše jugoslavenske vojske, a odatle ga je izveo kao uz pomoć jednog omladinca. Antun Augustinić je najprije održavao vezu s Ivanom Rukavinom, a nakon njegova odlaska s Blažom Mesarićem. Zadatak je bio težak jer je eksploziv trebalo prebaciti u strogo nadgledanu zgradu pošte u Jurišićevoj ulici br. 13. Eksploziv je bio težak 21 kilogram i trebao je biti dostavljen Slavku Markonu. Postojalo je nekoliko mogućnosti kako da se to uradi i napokon je prihvaćen prijedlog Vilima Galjera da se paket s eksplozivom u zgradu unese kao redovna poštanska pošiljka. Limene kutije za eksploziv prilagođene dimenzijama glavnih vodova gradske telefonske centrale i visokofrekventnih uređaja, izradili su bratari Lovro (Ivan) Brumen i Stjepan Kovač na Paromlinskoj cesti. Obojica su bili simpatizeri Partije. Za unošenje eksploziva izabran je poštanski službenik Ivan Siročić, član Partije. Dužnost mu je bila da izađe u određeno vrijeme pred zgradu pošte, primi paket, unese ga pokraj straža u zgradu te ga kao i ostale pakete uputi u Glavnu poštu. To nije bila poteškoća, jer službenike na pošti nisu pretestirali. Na paketu je pisalo: »Markon Slavko, mehaničar Glavna gradska pošta, automatska centrala, III kat.« Paket je Siročiću predao drug Mesarić nakon što je ovaj izgovorio lozinku: »Gospođa je poslala paket«. Paket je 12. rujna automobilom zajedno s ostalim paketima prevezen u dvorište pošte u Jurišićevoj ulici.

Prema planu, istog dana drug Markon prima dežurstvo kod automatske centrale. Dostavljač je donio paket u 13 sati. Drug Markon ga stavlja u priručni magazin, tog trenutka najsigurnije mjesto. Uz mehaničara kod visokofrekventnih uređaja stalno se nalazio njemački vojnik. On je postavljen zbog osiguranja jer su Nijemci »naučili« nešto o unošenju eksploziva, ali tome nisu pridavali naročitu važnost. Glavni zadatak je bio čuvanje specijalnih postrojenja njemačke komande za održavanje telefonskih veza s Bečom, Berlinom, Beogradom i Atenom. U svakom slučaju, ovog njemačkog stražara trebalo je onemogućiti jer u njegovom prisustvu nije bilo moguće postaviti paklene strojeve i izvršiti akciju. Drug Čuljat je došao na ideju da se Nijemac opije, što je uspješno učinio. Drugovi Marko i Čuljat dogovorili su se sa svojim kolegama o dežurstvu jer su trebali u određeno vrijeme zajedno dežurati. Trebalo je riješiti i problem dežurne telefonistice.

Pripreme su dobro napredovale i 12. rujna točno u 12 sati drugovi Markon i Čuljat stupaju u smjenu mehaničara, a Nada Galjer, supruga Vilima koja je također bila simpatizer Partije, u smjenu dežurne telefonistice. Nada Galjer je bila svjesna da ima veliku dužnost i obvezu prema drugovima i domovini. Posljednje priprema za diverziju izvršene su 13. rujna u 20 sati.

Na svaku od sedam kutija eksploziva trebalo je montirati dijelove za električno pa-

ljenje. Kutije su postavljene na tri predviđena mjesta gradske automatske centrale, a zatim na dva mjesta visokofrekventnih međugradskih postrojenja, koja se nalaze kat niže, i na dva mjesta u takozvani razdjelnik, šupljine u telefonskim uređajima koje su neprimjetne s vanjske strane. Jedna od kutija trebala je biti postavljena u kablovskom centru u podrumu, ali za to nije bilo više vremena. Kutije su postavljene na svoja mjesta i povezane električnom žicom, one u drugom katu s trećim, a sve zajedno priključene na gradsku automatsku centralu, gdje završava linija jednog telefonskog aparata.

Zamišljeno je i dogovoreno da se podizanjem slušalice na broju 72-96 izazove istovremeno eksplozija paklenih strojeva. Svi poslovi obavljani su do 7 sati ujutro 14. rujna 1941. god. a tragovi noćnog rada uklonjeni. Nakon obavljenih priprema dežurstvo su mogli preuzeti novi službenici.

Uparedo s akcijom trebalo je organizirati bijeg drugova organizatora i izvršioaca diverzije, jer njihov boravak u Zagrebu nakon akcije ne bi bio moguć. Bijeg drugova iz Zagreba organizirao je Antun Biber Tehek, član Mjesnog komiteta KPH. Taksijem su prebačeni na željezničku stanicu, a svoje pištolje predali Faniki Rupčić uz popratne riječi: »Sve je u redu«. To je bio znak da je plan izvršen i da se pošta može dići u zrak. U 8 sati već su bili u vlaku Zagreb-Sušak na putu prema Karlovcu s uređenim propusnicama. Na izlazu iz stanične zgrade čekala ih je veza i odmah su raspoređeni po kućama. U 12 sati opet su se sakupili i zajedno s vodičem, studenticom Dragicom Bulat, članom Partije, krenuli preko sela Skakavca za Petrovu goru koja ih je primila u svoje krilo i postala im nova mati kao i mnogima koji su bježali ispred ustaškog noža.

U međuvremenu u porobljenom ali slobodarskom Zagrebu sve je bilo spremno da se izazove eksplozija. Dežurstvo kraj telefona u Tuškancu br. 71 počeo je u subotu 13. rujna u 20 sati Nikola Rupčić. Morao je dežurati da ne bi slučajno neki od ukućana prije predviđenog roka podigao slušalicu i time izazvao eksploziju. U cilju života službenika centrale, u 12 sati i 20 minuta telefonirao je iz drugog telefona međugradskoj centrali. Obavijestio je telefonistice da će zgrada biti minirana te su pozvani svi službenici da napuste poštu. Točno u 12 sati i 30 minuta Nikola Rupčić je podigao slušalicu, tajanstvenog telefona u Tuškancu u stanu prof Olge Milčinović, aktivne političke radnice koja je tokom rata uhapšena, odvedena u logor Stara Gradiška gdje završava život.

Telefonska centrala s više od 10.000 brojeva odletjela je u zrak. Grad je osjetio dvije

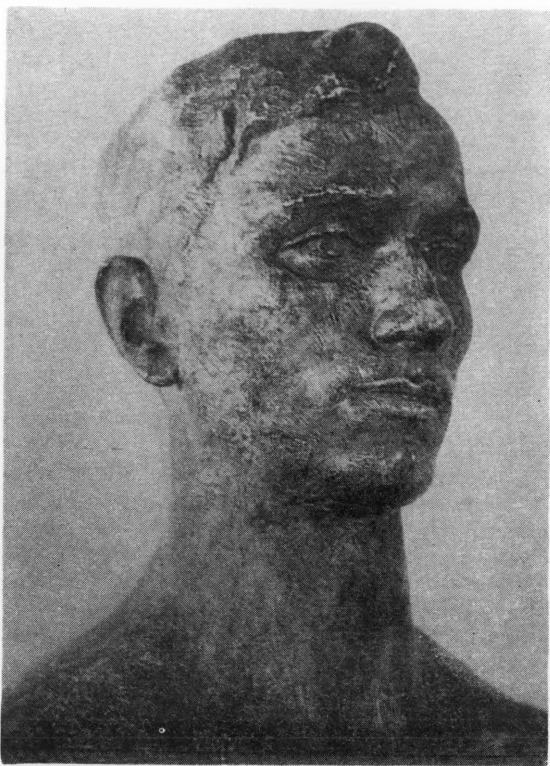
detonacije, jednu za drugom. Policajci na čelu s Ivanom Škuncom uletjeli su u zgradu misleći spriječiti eksploziju na drugim mjestima i naredili da se iskopča akumulatorska baterija. To je bilo greška za njih i uzrok drugoj eksploziji. Samo jedan od paklenih strojeva nije eksplodirao zbog pogreške u montaži.

Prilikom eksplozije poginuo je redarstveni pristav; pet ustaških agenata, dva njemačka agenta i jedan njemački oficir bili su ranjeni. Zahvaljujući dobrim pripremama, pošto su bili upozoreni na vrijeme, nitko od poštanskih službenika nije stradao.

Rezultat akcije čekao je i Rade Končar koji se nalazio u neposrednoj blizini pošte, u gostionici »Sidro«. Akcijom je bio potpuno zadovoljan. Uspjeh akcije imao je veliko praktično i moralno političko značenje. Slobodarski Zagreb dao je do znanja već 1941. god. da se ne može složiti s Pavelićevim režimom i umjetnom tvorevinom »NDH« u kojima su zvjerstva nad hrvatskim i srpskim narodom uzela velikog maha. Ovom akcijom hrvatski je narod još jednom potvrdio da stoji uz srpski narod u borbi protiv okupatora i

domaćih izdajnika. Akcija je osujetila niz razgovora, ustaških naloga, instrukcija i spriječila nove žrtve. Oči sanovnika Zagreba ponosno su bile uprte u poštu i ljude koji su radili u njoj. Ustašama i Gestapou bilo je jasno da je akcija djelo Partije i ilegalaca u PTT.

Nakon eksplozije pomahnitala mašinerija smrti pokrenula se ne bi li otkrili učesnike diverzije. Nastala je velika trka za akterima akcije. Ustašama nije bilo teško otkriti da su to bili Vilim Galjer, Slavko Markon, Josip Čuljat i Nada Galjer jer nisu došli na radno mjesto. Za ovu akciju najviše zasluga ima Vilim Galjer jer je u njoj došla do izražaja njegova organizatorska sposobnost. Ime Vilim Galjer došlo je u prvi plan, a prisustvo njegove supruge u diverziji dalo je akciji neki romantični ton i izazvalo još veće simpatije građana. Događaji su se prepričavali, pogotovo da li će Gestapou uspjeti uhvatiti Nadu Galjer i Vilima. Čitav grad oblijepljen je tje-ralicom Ministarstvo unutrašnjih poslova NDH za počiniteljima diverzije i njihove su glave ucijenjene na 100.000 kuna. Ali bilo je prekasno! Počinioci su se već nalazili na si-

Bista Vilima Galjera u PTT muzeju u Zagrebu

gurnom mjestu kamo nisu mogli agenti. U tjeratici pod brojem 3 ispisano je i ime: »Vilim Galjer, poštanski činovnik, star 30 godina, rođen u Prugovcu, kotar Đurđevac, sin Franje i Ane r. Herak, oženjen Nadom r. Kafka, zadnji stan u Zagrebu, Gajdekova 34.«

U tjeratici se u prvom dijelu obećaje nagrada onima koji prijave mjesto boravka počinoca diverzije, a u drugom dijelu se prijeti onima koji će uskratiti davanje podataka i obavijesti ili uskratiti pomoć na otkrivanju »zločina«.

Dok je policija tragala za učesnicima diverzije, hapsila sve sumnjive u rodnom mjestu Vilima, Prugovcu i okolici, učesnici diverzije su već prilično odmakli od grada. Drugarica Nada Galjer ostala je jedina u Zagrebu u strogoj ilegalnosti. Buka u Zagrebu se nije stišala i za policiju je svatko bio sumnjiv tko je bio u vezi s Vilimom na bilo koji način ili se s njim našao slučajno na fotografiji.

Na putu za Petrovu goru grupa je u selu Skakavcu zaustavljena od općinskog stražara i općinskog bilježnika. Bili su legitimirani i podvrgnuti ispitivanju o pravcu i cilju svog puta. Ujedno su saznali od bilježnika za emitiranu radio vijest da se svi PTT radnici pozivaju na radna mjesta. Bili su radosni jer im je bilo jasno da je akcija uspjela.

Iako su bili pušteni, bili su nepovjerljivi jer ih je pratilo 7 ustaša na biciklima. Neizvjesnost da li će stići do partizana i dalje je ostala i tako su stigli do Sjeničaka gdje su umorni zaspali. Probudila ih je buka jer su bili opkoljeni čitavim selom. Zahvaljujući Galjeru i Kukuljanu koji su se obratili ljudima i prikazali snažnim riječima situaciju u kojoj se našla zemlja ostavila je dubok dojam na ljude. Trebalo je krenuti dalje ali za njih je saznao i štab partizanskih odreda u Petrovoj gori, čija ih je parola odvela u štab koji se nalazio u selu Đorani. Tek tada je drugovima Galjeru, Čuljatu, Markonu i Kukuljanu bilo jasno da je akcija uspješno završena. Ali očekivale su ih nove akcije u drugim uvjetima. Vilim Galjer nije ni odahnuo i od ilegalaca postaje partizan, naoružan puškom i marksističko-lenjinističkom teorijom i iskustvom iz ilegalnog rada. Postaje borac Kordunaškog partizanskog odreda. U listopadu 1941. god. postaje politički komesar čete u Trećem bataljonu Drugog kordunaškog odreda. Vilim ne zna za umor i kao poštar uspostavlja preko pošte Plaški vezu sa CK KPH.

Njegov odred vodio je borbu na području Primišlje-Slunj-Tržić-Tržačka Raštela. Vilim je i dalje neumoran u radu i kao borac, komesar i politički radnik na terenu. Stalno je u pokretu i u nastupajućoj jakoj zimi 1942. god. ne pazeći mnogo na sebe teško je obolio.

Zima u 1942. god. bila je za Vilima igrom slučaja fatalna. U krevetu nije mogao mirovati već je stalno razmišljao kako da pomogne drugovima, pogotovu oružjem koje je nedostajalo. Do pušaka, hrane nije se moglo jednostavno doći. Od jednog Muslimana s kojim je održavao vezu saznao je da u selu Šturlići može bez metka zarobiti 40 karabina koji su bili u posjedu ustaške milicije. Iako bolestan ustaje iz kreveta i napravljen je plan napada. Vodovi »Bugar« i »Kordunski Ljeskovac« 2-3. ožujka 1942. god. nakon pristizanja u Crnaju imali su zadatak napadati na jugoistični dio Šturlića, a »Mošvina« i »Rujnica« iz Bogovlje, s kojima se nalazio Vilim Galjer, nazvan od drugova Šišo. U zoru je započeo napad. S devet odabranih boraca Vilim Galjer-Šišo odlazi u kuću Muslimana koji ga upućuje na mjesto pred kavanom gdje se nalazilo oružje. Borci zajedno s drugom Šišom, još neoporaavljenim za jače napore, ušli su u zasjedu. Kada su čuli glas jednog komunista neka bježe već je bilo prekasno. Započela je borba s ustašama u kojoj je palo 13 prvoboraca, ali nitko od njih nije htio bježati. Svi su se oni borili za svoje ideale dok su mogli držati oružje. Vilima Galjera zadesila je sudbina smrti. Rafal mu je presjekao obje noge. Spustio se na zemlju i nastavio borbu pištoljem. Posljednji metak namijenio je sebi. Neprijatelju nije dopustio da ga živa uhvate. Tako je poginuo herojskom smrću u naponu snage Vilim Galjer-Šišo, a neprijatelj je iskalio svoj bijes i nad njegovim mrtvim tijelom koje je nađeno izbojeno vilama.

Vilim Galjer položio je svoj život u temelje nove socijalističke zajednice ravnopravnih naroda Jugoslavije. Ime Vilima Galjera neće nikada biti zaboravljeno. Mnoga omladinska i đačka društva te škole u Podravini nose njegovo ime. Srednjoškolski centar u Đurđevcu nosi njegovo ime, Sindikalno društvo PTT službenika u Zagrebu također i gaji revolucionarne tradicije njihovog druga Vilčeka. Prilikom proslave 25-godišnjice osnivanja Podravske brigade »Mihovil Pavlek Miškina« ovo društvo posjetilo je 28. rujna 1969. god. Đurđevac i izvelo uspješan program. Tako je Đurđevac upoznao drugove Vilima Galjera i još jednom smo se sjetili njegove borbenosti i neustrašivosti.

Za narodnog heroja proglašen je od predsjednika Josipa Broza Tita 27. studenog 1953. god.

Literatura:

1. Mato Kudumija: Partizanski dani, Prosvjeta, Bjelovar, 1964.
2. Mato Kudumija: Crveni spomenar, Prosvjeta, Bjelovar, 1962.
3. Savo Velagić: Kronologija događaja na području općine Đurđevac, Bjelovar, 1972.
4. Ivan Šibl: Zagreb tisuću devetsto četrdeset prve, Naprijed, Zagreb, 1967.
5. Časopis PTT Radnik, 14. rujna 1971., br. 10, Zagreb.